

DIYANET
İŞLERİ BAŞKANLIĞI
DERGİSİ

DİNİ, AHLAKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

1. Cilt

Ağustos 1962

3. Sayı

İSLÂM AHLAKI

Veli ERTAN

Semâvî dinlerin sonuncusu ve en mütekâmili bulunan İslâm dîni, Peygamberimiz Hazret-i Muhammed (S. A.) in tebliğine memur olduğu ilâhî bir dindir.

İslâm dîninin mevzuunu üç bölümde mütalâa edebiliriz.

- 1) İtikat,
- 2) Amel,
- 3) Ahlâk.

İslâm lûgatte, itaat, inkıyat ve müsâlemet anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre İslâm, Cenâb-ı Hak'a inkıyattır, ihlâs ve mütavaattır.

Ahlâk ise lûgatte hulk'un cem'idir. Huy, tabiat demektir.

İslâm dîninin gayesi güzel ahlâktır. Ahlâk mefhumu dînî yönden yüksek duygularımızın bir eseridir. Bu mefhum, en iyi ve en güzel huy-ların bütünüdür bir ifadesidir.

Resûl-i Ekrem'e : «İslâm nedir?» diye sorulduğunda : «Güzel huy-dan ibarettir» cevabını vermişler, ve bu hususta başka hadislerinde de «Ben ancak en güzel ve en yüksek ahlâkı tamamlamak için gönderildim.» «Mü'minlerin en yüksek ve değerlisi ahlâkı en güzel alanıdır» buyurmuş-lardır.

Resûl-i Ekrem'in bu mübârek sözlerine göre İslâm dîninin ahlâka verdiği önemi başka bir din ve felsefî meslekte göremeyiz.

İslâm dîninde ahlâkî emirlerin hemen hepsi iman ile sıkı sıkıya bağ-lıdır.

Bir müslümanın Kelime-i Şahâdet getirmesi nasıl imanını açıklarsa, bütün Müslüman kadın ve erkek kardeşlerimizin de menfaatlerini koru-mak, onlara eziyet verecek herhangi bir mâniayı ortadan kaldırmak da imanımızı açıklar.

Hakiki ahlâk terbiyesi ancak din ile mümkündür. Çocuklarını bu ba-kımdan terbiye etmek ve ideal bir tarzda yetiştirmek elbette anne ve ba-banın vazifesidir. Çocukları iyi bir dînî terbiye görmüş milletler istik-balden emindirler.

Din duygusu fitrîdir. Her insan inanma istidadiyle dünyaya gelir. Bu ulvî duygu sâyesinde hidâyete ve gerçek saadete ulaşır. Bir Hadî-i Şerîfe göre «Her doğan İslâm fitratı üzerine doğar.»

Hayata gözlerini açan her yeni varlık şüphesiz diğer varlıkların tesiri altında kalır. Çocukların iyi veya fena olması, herşeyden önce âilenin göstereceği alâkaya ve vereceği terbiyeye bağlıdır. Çünkü terbiye ahlâkı yükseltir. Ahlâkın insanın hayatının her safhasında rolü mühimdir. İnsanın insanlarla olan münasebetlerini de düzenler.

Peygamberimiz «Ahlâkınızı güzelleştiriniz», «ilâhî ahlâk ile ahlâkınız.» buyurmuşlardır.

İslâmiyet'ten önce Hıristiyanlık itibarını kaybetmiş ve tevhit akidesi de unutulmuştur. Araplar da aynı durumda ve dalâlet içinde idi. Müteaddit ilâhlara, güneş'e, aya ve yıldızlara taparlardı. Kâbe'de 360 dan fazla putları vardı. Kız çocuklarını merhametsizce diri diri gömerlerdi. Hurâfelere inanırlardı. Türlü kepezelikleri ve ahlâksızlıkları mubah sayarlardı.

İşte İslâm dînî, böyle bir kavim içinde vahdaniyet akidesinin unutulduğu bir devirde zuhur etmiş, insanları sapıklıktan kurtarmıştır. Sefâhat hayatından saadete, hurâfattan hakikata ve zulmetten nura çıkarmıştır. İslâmiyetin ışığı altında ahlâk da, şahikasına yükselmiştir.

Resûl-i Ekrem'in zevcesi Hazret-i Âişe'ye; Peygamberimizin ahlâkı nasıldı? diye sorulduğunda, Hazret-i Âişe :

— «O'nun ahlâkı Kur'ân'dan ibarettir.» cevabında bulunmuştur.

Evet, Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen : «Şüphe yok ki sen (Yâ Muhammed) ahlâk güzelliğinin en yüksek mertebesindesin.» buyurmuştur.

İslâm ahlâkı iki mukaddes kaynağa dayanır :

- 1) Kur'ân-ı Kerîm.
- 2) Sünnet-i Nebeviyye.

İslâm ahlâkı amelî bir ahlâktır. Ahlâkî vazifeler şu suretle gruplanır :

- 1) Cenâb-ı Hakk'a ve Peygamberimize karşı olan vazifelerimiz.
- 2) Şahsımıza karşı olan vazifelerimiz.
- 3) Âilemize ve yakınlarımıza karşı olan vazifelerimiz.
- 4) Vatanımıza ve milletimize karşı olan vazifelerimiz.
- 5) İçtimaî ve insanî vazifelerimiz.

I.
DİNİMİZ İLERLEMİYİ EMREDER

الحمد لله رب العالمين * والصلاة والسلام على رسولنا محمد وآله
و صحبه اجمعين *

نشهد ان لا آله الا الله وحده لا شريك له * ونشهد ان سيدنا
محمداً عبده ورسوله *

Muhterem Müslümanlar,

Malûmdur ki İslâm dîni insanların gered maddî ve gerekse mânevî saadetini temin edecek en hayatî esasları ihtivâ etmektedir. Müslümanlık, beşerin yalnız âhireti ile değil, aynı zamanda dünya hayatıyla de yakından ilgilenir; nitekim Hazreti Peygamber bir hadîs-i şeriflerinde : «Sizin hayırlınız, dünyası için âhiretini, âhireti için de dünyasını terk etmeyen, her ikisi için de (gereği gibi) çalışandır» buyuruyor. Dünya için hiç ölmeyecekmiş gibi, âhiret için de yarın ölecekmiş gibi çalışmak da o büyük Peygamberimizin emir ve tavsiyelerindedir. Dünya ve âhiret saadeti de bu esasa uygun hareketle elde edilir. Bu yolda giden bir Müslüman dünyada bahtiyar ve âhiret hayatı için de ümidli olur. Böyle ferdlerden meydana gelen müslüman topluluklarının da mes'ud ve bahtiyar topluluklar olacağı şüphesizdir.

Aziz cemaat,

Kâinatta her şey istifâdemize elverişli ve ânâde olarak yaratılmıştır. Binaenaleyh, ziraat, ticaret ve san'at gibi türlü yollarla ve mesru' bir şekilde dünya hayatımız için çalışıp kendimize, çocuklarımızımıza, içerisinde yaşadığımız cemiyete ve bütün insanlığa faydalı olmamız ibâdet derecesinde bir sevaptır ve Allah'ın emridir. Bunu terk edenler diğer dînî vecîbelerden birini terk etmiş gibi sorumludurlar. Zira Resûl-i Ekrem Efendimiz : «Helâl mal kazanmak her müslümana farzdır» buyuruyor. Bütün peygamberlerin de geçimlerini sağlayacakları sebeplere sarılarak bizzat çalıştıkları tarihî bir gerçektir. Esasen kâinatta zerreden küreye kadar her şey hareket ve faaliyet hâindedir. Gayesine uygun bir şekilde durmadan çalışıyor, uğraşiyor. Âlem, fezâ dediğimiz şu ucu bucağı bulunmayan boşluk içerisinde seyrediyor.

Not : Hatibin bu hutbede okuyacağı âyet : 53. sûre (Necm), 39. âyet.

Aziz Müslümanlar,

Mademki yer çalışıyor, gök çalışıyor, bizler âtil bâtil oturmağı bir Müslüman olarak kendimize nasıl yakıştırabiliriz? İnsan için ne bu dünyada, ne de öteki âlemden kendi çalışmasının veriminden, kendi kazancından başka bir şey yoktur. İnsan ne ekerse onu biçer. Bu gerçek, fitrî ve ilâhî bir kanundur ki asla değişmez. Çalışkan ferdlerden meydana gelen cemiyetler ilerler ve gayelerine ulaşırlar. Geri kalmış milletler ise uçuruma yuvarlanmağa ve yıkılmağa mahkûmdurlar. Öyle ise, dînimizin emirlerini, hayatın gerçeğini ve ecdadımızın ilim, fen, san'at, ziraat ve diğer sâhâlardaki çalışmalarını gözönünde tutarak hayat hakkımızı korumak için metodlu ve devamlı bir şekilde çalışalım ve çağımızın ileri memleketleri ile aramızdaki mesafeyi kısa bir zamanda kapatmayı gaye edinelim. Bu azmimiz, her gün biraz daha artmalıdır da. Çünkü peygamber Efendimiz : «İki gününü eşit kılan aldanmıştır.» buyuruyor. Dünyasını körü körüne geçiren kimsenin âhirette de hüsranda kalacağını Cenâb-ı Hak haber veriyor.

Aziz cemaat,

Unutmayalım ki, bu gün ne ekersek yarın onu bulacağız. Binaenaleyh saâdetimizin sermâyesi olan ömrümüzle hem dünyamız ve hem de âhiretimiz için çalışalım. Çalışalım ki huzur ve selâmete kavuşmuş olalım.

(Bu hutbe M. Ragıp İmamoğlu tarafından hazırlanmış, Hutbe Komisyonunun tefkikinden geçmiştir.)

II.

PEYGAMBER EFENDİMİZİN DOĞUMU

(Mevlid Kandili)

الحمد لله رب العالمين * والصلاة والسلام على رسولنا محمد وآله

و صحبه اجمعين *

نشهد ان لا آله الا الله وحده لا شريك له * ونشهد ان سيدنا

محمداً عبده ورسوله *

Yeryüzündeki 700 milyon müslüman kardeşlerimizle birlikte şu anda kutlulamakta bulunduğumuz 12 Rebûllevvel'in gerek bizim için ve gerek bütün beşeriyet için taşıdığı kudsiyet ve ehemmiyeti bihakkın anlatmağa

Not : Hatibin bu hutbede okuyacağı âyet : 30. sûre (Rûm), 41. âyet.

imkân yoktur. Fakat şu kadar söyleyelim ki eğer 12 Rebfullevvel'in bu güneşli gecesi olmasaydı, kâinât ebediyyen karanlıklar içinde kalırdı. Filhakika birer hidâyet meş'alesi hâlinde zaman zaman gönderilen peygamberler, hak ve hakikat yollarını insanlara göstermişler, buldukları muhitleri bir zaman için aydınlatmışlardı. Fakat Hazreti İsa'dan sonra beşeriyet altı asır ışıksız kaldı, dalâlet ve cehâlet bulutları yayıla yayıla bütün dünyayı kapladı.

Kitâbımız Kur'ân-ı Kerim'in tasvir buyurduğu gibi : karada ve denizde fesad zuhur etti. Yürekler kararmış ve katılaştı. Hak ve adâlet mefhumları ortadan kalkmış, zayıflar ayaklar altında kalmıştı. Ahlâk sukut etmiş, fazilet mefhumu hâfızalardan silinmişti. İnsanlar sürü sürü putlara tapıyor, gece gündüz çirkin ve kötü işler yapıyorlardı. Çocuklar diri diri gömülüyor, insanlar haksız yere öldürülüyordu.

İnsanları, saplanıp kaldıkları sapıklıklardan, maddî mânevî bataklıklardan çekip çıkaracak en büyük kurtarıcıya, en son peygambere ekmek ve su kadar ihtiyaç vardı. Kulları ve bütün mahlûkâtı için çok merhametli olan Allah'ın, gönderileceğini önceden haber verdiği büyük Peygamberini göndererek lütfunu tamamladı.

571 Milâd yılı Nisanının yirmisine rastlayan bir pazartesi gecesi tan yeri ağarırken cihan, gözler kamaştıran eşsiz bir manzaranın şâhidi oldu : Evet, Mekke'de Hazreti Abdullah'ın biricik yetimi, Âmine Hatunun ciğer-pâresi ve bizim büyük Peygamberimiz Hazret-i Muhammed Aley-hisselâm doğdu.

Tevhid dîni, Allah'ın Bir'liği akidesi bu doğuşla yeniden canlandı; beşeriyete saâdet ve rahmet kapıları ardına kadar açıldı. Çünkü, İlâhî vahiylerin en son tebliğ edicisi, beşeriyetin ebedî kurtarıcısı Rahmeten lil-Âlemîn Efendimiz doğmuştu.

O'nu, bütün kalbimizle selâmlar, O'nun bu mübârek geceye rastlayan doğum yıl dönümünü, aziz milletimize ve bütün müslüman kardeşlerimize tebrik ederken beşeriyeti, bugün içinde çalkalandığı maddî mânevî ıztıraplardan biran önce kurtararak huzur ve saâdete kavuşturmasını Cenâb-ı Hak'dan niyâz eylerim.

(Bu hutbe, M. Âsım Köksal tarafından hazırlanmış, Hutbe Komisyonu'nun tetkikinden geçmiştir.)

III.

ALİŞ VERİŞTE DÜRÜSTLÜK

الحمد لله رب العالمين * و الصلاة و السلام على رسونا محمد و آله
و صحبه اجمعين *

نشهد ان لا آله الا الله وحده لا شريك له * و نشهد ان سيدنا
محمداً عبده و رسوله *

Muhterem cemaat!

Insanlar toplu bir halde yaşarlar. Birbirlerine daima muhtaçtırlar. Yiyecek, giyecek, mesken, ve daha birçok ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayamazlar; yardımlaşmak zorundadırlar. İhtiyaçları karşılamak için alış veriş yapacaklar, çıkardıkları mahsulleri satacaklar, kendilerine lüzumlu olanı alacaklardır. Şüphesiz bu alış verişlerinde; kilo, terazi, metre vesâire gibi ölçüler, tartılar kullanacaklardır. Bu ölçülerde gayet titiz davranmak, başkasının hakkının geçmemesine dikkat etmek, verirken eksik, alırken fazla tartmamak gerekir. Alış verişe hile katmak, yanlış tartı, ölçü kullanmak, noksan tartmak, başkasının hakkını yemektir. Alış verişte doğru olmayan, dürüstlüğe riayet etmeyen cemiyetlerde itimat, nizâm bozulur; hak, hukuk anlamı kalkar; halbuki kul hakkına çok riayet etmek lâzımdır. Bir insanın en küçük bir hakkına tecavüz etmek büyük günahlardandır. Bir insanın hakkını kendi üzerine geçirmek, her ne suretle olursa olsun, dinimizde haramdır. Bundan son derece sakınmak lâzımdır. Alış verişte ölçüyü tam yapmamak gadirdir, hiyanettir, hırsızlık ve soygunculuktan farksızdır.

Ne yazıkki bir kısım insanlar hileye saparlar, teraziye basarlar, metreyi ileriye geriye oynatırlar, çeşitli hilelere başvururlar. Allah'a ve âhîret gününe inanan nasıl olurda hileye tevessül eder? Bunu yapanlar birgün gelip te Rabbü'l-Âlemîn'in huzuruna çıkarak hesap vereceklerini hiç düşünmezler mi? Kendilerinde âhîret inancı olanlar bunu yapamazlar. Müslümanın diyen kimse başkasını aldatamaz.

Not : Hatibin bu hutbede okuyacağı âyet : 17. sûre (İsrâ'), 35. âyet.

Muhterem müslümanlar,

Biliyorsunuz ki, memleketimizin ürünlerinden bir kısmını dış memleketlere ihraç etmekteyiz. Bu ihraç malları bizim için döviz kaynağıdır, millî servettir. Hârice gönderdiğimiz mallara hile katarsak bozuk mal ihraç edersek bu bizim ticârî itibarımızı sarsar, bundan memleket büyük zarar görür. Hileli yollara sapan tüccar memleketine hiyanet ediyor demektir.

Hulâsa : Gerek yurd içinde ve gerekse yurd dışında alış veriş ettiğimiz kimselerle gayet güzel ve dürüst muamele yapmalıyız, hileye aslâ başvurmamalıyız. Hile yapanlar ergeç hilekârlıklarının cezâsını görürler. İşleri bozulur; perişan olurlar; kötü bir nam ile anılırlar. Ahirette ise sıkı bir hesaba çekilirler. Hak ettikleri cezaya çarpılırlar.

Allah'ın huzurunda hesap vereceğimizi düşünerek ona göre hareket etmeliyiz. Gerek alış verişte, gerek diğer işlerimizde doğruluktan asla ayrılmamalıyız. Allah cümlemizi doğru yoldan ayırmasın.

(Bu hutbe, M. Ziya Bilgin tarafından hazırlanmış, Hutbe Komisyonunun tetkikinden geçmiştir.)

IV.

TEMİZLİK

الحمد لله رب العالمين * و الصلاة والسلام على رسولنا محمد و آله
و صحبه اجمعين *

شهد ان لا آله الا الله وحده لا شريك له * و شهد ان سيدنا
محمدًا عبده و رسوله *

Muhterem Müslümanlar!

Canlılar için hava ne ise, müslümanların hayatı için de temizlik odur. Canlı, hava ile yaşar, müslüman da temizlik içinde hayatını devam ettirir. Bu hutbemizde, müslümanın yaşadığı yerlerin, evlerinin, sokaklarının temizliğinden bahsedeceğiz.

Not : Hatibin bu hutbede okuyacağı âyet : 2. sûre (Bakare), 222. âyet.

Müslümanın ibâdet etmesi için pislikten ve kirlilikten temizlenmesi, elbisesinin, namaz kıldığı yerin temiz olması şarttır. Müslüman, yattığı, huzura erdiği, istirahat ettiği evini, evinin önünü temiz tutar. Her yerde en temizi arar. Çünkü bütün benliği ile inandığı Rabbi : «Allah temiz olanları sever.» buyuruyor. Onun hoşnutluğuna ermek mü'minin en büyük gayesidir. Hz. Peygamberin şu hadîsi de anlatmak istediğimiz mevzuu hulâsa eder : «Evlerinizin önünü ve civarını güzelleştirin ve temiz tutun.»

Aziz cemaat!

Görüyorsunuz, yaz mevsimine girdik. Hak Teâlâ'nın biz kullarına ihsan ettiği çeşitli meyva ve sebzelerden bol bol istifade ediyoruz. Yediklerimizin artıklarını evlerimizin önüne, sokaklara, rastgele yerlere atmalıyız. Ortalığın pisenmesine meydan vermeyelim. Onları üstü örtülü çöp kutularına atalım. Havalar sıcak olduğundan rastgele atılan şeyler mikroppların, kara sineklerin yatağı olur. Her türlü hastalıklar bu yolla sağlığımızı tehdit eder.

Aziz Müslümanlar!

Bulaşıcı hastalıklardan korunma yolunu asırlarca önce, dünya bu mevzuda birşey bilmez iken İslâmiyet haber vermiş ve Peygamberimiz Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Bir yerde Tâun hastalığı olduğunu işiterseniz oraya girmeyin. Sizin bulunduğunuz yerde zuhur ederse oradan da harice çıkmayın.»

Peygamberimiz bu mübâret sözleriyle bulaşıcı hastalıklardan korunmanın ancak onlardan uzak kalmakla mümkün olacağını izah buyurmuşlardır. Böylece bulaşıcı hastalıktan korunmak için tecrîd, yani karantina usulünü ilk defa Peygamberimiz koymuş oluyorlar.

O halde aziz Müslümanlar, Allâhu Teâlâ'nın rızâsına Hazret-i Peygamberin şefaatine nâil olmak ve sağlığımızı korumak için evimizin içine, dışına, sokaklarımıza dikkat edelim. Rastgele tükürmeyelim, umumî yerleri kirletmekten sakınelim. Yaşayışımızı İslâmiyetin bu yoldaki hikmetli emir ve tavsiyelerine uyduralım.

(Bu hutbe, Dr. Lütü Doğan tarafından hazırlanmış, Hutbe Komisyonu'nun tetkikinden geçmiştir.)

V.
VATAN MÜDAFAASI

الحمد لله رب العالمين * و الصلاة والسلام على رسولنا محمد وآله
و صحبه اجمعين *

نشهد ان لا آله الا الله وحده لا شريك له * و نشهد ان سيدنا
محمدآ عبده و رسوله *

Muhterem müslümanlar!

Soğuk bir gündü, gönülleri imanın nûriyle aydın, Allah ve Resûlünün muhabbetiyle yanan müslümanlar, bütün güç ve kuvvetlerini kullanarak Medine'nin muhafazası için hendek kazıyorlardı.

Peygamberimiz Efendimiz, sabahın bu titretici soğuşunda ashâbının canla başla çalışmakta olduğunu görünce, bu şâyân-ı takdir manzara karşısında mübârek ellerini kaldırarak : «Allahım! Hakiki hayat (şüphesiz) âhiret hayatıdır; ensârı da muhacirleri de mağfiret buyur.» diye yalvardı.

Hiç şüphe yok ki, Peygamber Efendimiz duâsı kabul olan mutlu insanların öncüsüdür. Her hayırlı sahada onun derecesine yükselmiş bir insana tesadüf etmek mümkün olmadığı gibi, bu hususda onun derecesine yükselmiş bir insan tasavvur etmek de mümkün değildir.

Böyle bir Peygamberin yapmış olduğu bu duâ, hiç şüphe yok ki, yalnız Hendek muharebesine hazırlanan bu insanlara mahsus olmayıp, kıyamete kadar mukaddesatı müdafaa için ihlâs ve sadakatle çalışacak, kan ve terlerini sonsuz bir cömertlikle harcıyacak olan bütün mü'minlere de şâmindir.

Aziz cemaat!

Dünyada Peygamber Efendimizin duasına mazhar olmak saâdetine ermiş insandan daha bahtlı kim olabilir?

İşte 30 Ağustos'un şehid ve gazileri de bu mutluluğa ermiş insanlardır. Onlar, asırlarca hak ve hakikat uğrunda kılınc çekmiş, milyonlarca evlâdını hak ve hakikat uğrunda şehidlik ve gazilik mertebelerine

Not : Hatibin bu hutbede okuyacağı âyet : 2. sûre (Bakare), 154. âyet.

yükseltmiş bir milleti tarihten silmek için sabırsızlanan bir düşmana, maddî silâhların kat kat üstünde mânevî silâhlarla mücehhez olarak, saldırıp kazandığı akılları hayretlere garkeden muzafferiyetleriyle mânevîyatın, maddiyata olan üstünlüğünü bütün açıklığı ile isbat etmiş Mehmedciklerdir.

Bugün hür ve müstakil bir milletin evlâdı olarak, onların kanlarıyla sulanmış, kabirleriyle bezenmiş, hâtıralarının dilden dile dolaşdığı şu vatan sathı üstünde dalgalanan şerefli bayrağımızın gölgesi altında, açık alınlarımızla istikbale emniyetle bakarak yaşarken, bu büyük insanlara her nefesde çok şeyler borçlu olduğumuzu unutmamalıyız. Onları daima rahmetle, minnet ve şükranla yâd etmeliyiz. Onlar gibi ihlâs ve sadakatle milletimize hizmet ederek o mübârek şehidler zümresine katılmak mutluluğuna erelim.

(Bu hutbe Mehmet Oruç tarafından hazırlanmış, Hutbe Komisyonu'nun tetkikinden geçmiştir.)

İkinci Dünya Harbi'ni müteakip Almanya'da vuku bulan mucizevî ekonomik kalkınmanın mânevî ve dîni bir kalkınmaya dayandığını gösteren aşağıdaki makale ibretle okunmağa değer (1)

BİR MİLLETE RUHUNU TEKRAR KAZANDIRAN ADAM

Çeviren : Şinasi SİBER

Doğu Almanya'dan hürriyete doğru kitle halinde kaçanların en yüksek dereceye vardığı geçen Temmuz ayında, bir pazar günü öğleden sonra, Matı Berlin'in muazzam Olimpik Stadyumunu dolduran yüz bin kişi arasında ben de bulunuyordum. En yüksekteki anfiteatr sıraları üstünde bulunan orman gibi sık direklerde kilise bayrakları dalgalanıyordu. Vaktiyle Nazi armalarının durduğu yerde bir Hıristiyan haçı göklere yükseliyordu. Ve bütün Almanya'da kilise çanları ağır ağır çalarken stadyumdaki erkekler ve kadınlar, 3000 parçadan müteşekkil bir bando refakatinde, eski bir ilâhiyi var kuvvetleriyle terennüm ediyorlardı. Hitlerin Nazi lejyonlarını teftiş ettiği yerde kurulmuş küçük bir plâtfom üzerinde 69 yaşında uzun boylu bir zat dimdik duruyordu. Ak saçları rüzgârla dağılmış, derin mavi gözleri heyecandan yaşarmıştı.

(1) Mütercimın ön sözü.

Bu zat, bütün Avrupa'da «Almanya'ya rûhunu tekrar kazandırmış olan adam» diye tanınan Reinold Von Thadden-Trieglaff idi. Stadyumdaki kalabalık kendisi tarafından tesis edilen «Kirchentag = kilise günü» isimli dîni cereyanın 1961 toplantısını teşkil ediyordu. Bu Kirchentag papazların idare ettiği bir kilise mitingi olmayıp, ruhânî sıfatı bulunmayan alelâde hıristiyanlar için yapılmakta ve yine onlar tarafından idare edilmektedir.

Kirchentag'ın teması : «Hıristiyanlar kendi âlemlerinde olan her şeyden mes'uldürler.» Gayesi : teşkilâtlanmış dîni, hareketsiz bir hâle getiren hep kendisiyle meşgul olmak fikrinden kurtarıp kiliseyi hayatın her safhasına —siyasî, iktisadî ve kültürel— ithal etmektir. Bütün Avrupa'da sür'atle yayılan Kirchentag cereyanını kilise liderleri «ruhânî sıfat taşımayan alelâde hıristiyanların Rönesansı, Reform'dan beri görülmüş en mânidar dîni cereyan» diye alkışlamaktadırlar.

Von Thadden hususi vasıfları sâyesinde bu rönesansın liderliğini yapmağa tam lâyıık bir adamdır. Eski Prusya asillerinin seçkin bir âilesine mensuptur; bir hıristiyan atmosferi içinde büyümüştür; sonraları ileri gelen ilâhiyatçıları ve piskoposları âilenin şatosunda misafir olarak ağırlamıştır.

Greifswald Üniversitesinde «talebe hıristiyan cereyanı» na iştirak eden Von Thadden 1928'de bu cereyanın bütün Almanya'ya şâmil başkanı seçilmiş ve Hitler'in nasyonal sosyalizmi ile bir seri çatışmalara başlamıştı. 1933'de, Alman talebe hıristiyan cereyanının yıllık konferasında, Hitler hakkında ne düşündüğü kendisine sorulduğu zaman «Tarihin en büyük şarlatanı» diye haykırmişti. Hitler bütün protestan kiliselerini bir Nazi Kilise İşleri Bakanının emri altında zorla tek bir hey'et haline getirdiği zaman, Von Thadden'in mukabelesi bir «İman İkrârı Kilisesi» nin teşkiline yardım etmek ve onun başına geçmek oldu. İman İkrârı Kilisesi Papas Niemöller ve piskopos Dibelius gibi adamlar tarafından başlatılmış bir yer altı mukavemet cereyanı idi.

İman İkrârı Kilisesi'nin âzaları hususi evlerde hususi gruplar hâlinde gizli olarak toplanırlardı. Gestapo onları amansız şekilde takip etti. Von Thadden defalarca tevkif edilip ihanetle suçlandırıldı.

Ona isnad olunan suçları isbat edemeyen Naziler İkinci Dünya Harbi'nin başında kendisini askere aldılar ve Belçika'daki Louvain şehrini içine alan askerî bölgenin âmiri tâyin ettiler. Bu bölge Alman işgal ordularının en çok nefret edildiği yerlerden biri idi. Bununla beraber, Louvain'de geçirdiği üç sene zarfında Von Thadden'in çelik gibi dürüstlüğü Belçikalıların o derece takdirini kazanmıştı ki harpten sonra kendisini Louvain'e davet ederek «Şehrin kurtarıcısı» diye ağırladılar.

Bir seri sabotaj hareketini müteakıp Alman askerî polisi 30 Belçikalı rehine yakalayıp idamlarını talep ettiği zaman Von Thadden'in «Medeni bir millet başkalarının suçlarından ötürü masum insanları cezalandırmaz» şeklindeki cevabı onun tipik hareket tarzını gösteren bir misaldir. 1944 Eylülünde Almanlar Louvain'den geri çekilmeğe başladıkları zaman, Von Thadden Alman gıda sitoklarının, tahliyeler esnasında yapılması mu'tad olduğu gibi, yakılmayıp şehir pazar yerine götürülmesini ve halka dağıtılmasını emretmişti.

Alman ric'ati esnasında yaralanan ve haftalarca hastanede kalan Von Thadden, Pomerania'yı zapteden Ruslara esir düştü. Kendisine barbarca kıyasıya dayak atıldı, ondan sonra kuzey kutbu civarındaki Archangel'e gönderildi. Orada dokuz ay açlık ve hastalıktan sonra 45 kiloya düşerek iskelet haline geldi.

Bunlara rağmen, imânı onu ve başkalarını ayakta tuttu. Kimıldanmağa ancak takati olduğu halde, ibâdet ve münakaşa için küçük grupları bir araya topladı. Onlar için en mühim konu «Nazilik ve komünistlik gibi şeyler hıristiyanlığın kalbgâhında nasıl oluyor da ortaya çıkabiliyor?» suali idi. Bunun cevabı sarıhti : Çünkü Hıristiyanlar kâfi derecede hıristiyan değillerdi.

Von Thadden hastalara bakmak ve ölmek üzere olanları teselli etmek üzere gruplar teşkil etti, hareket ve davranış yolları tesbit etti ve birkaç hafta içinde bütün esir kampının ruhunu o derece değiştirdi ki rus muhafızlar üzerinde bile bu iyi bir intiba bıraktı.

Von Thadden bana şöyle dedi : «İşte bu esir kampında uykusuz bir gece esnasında idi ki ilk defa olarak Kirchentag'ın hâlini gördüm. İçimizde profesyonel bir rahip bulunmadığı halde, orada Lutheran, Adventis ve Mennonite, Baptist ve Katolik mezheplerine mensup olan bizler bir arada çalışıyorduk. Bütün cihana şâmil kilise birliği orada minyatür hâlinde mevcuttu.»

Harpten sonra Von Thadden Almanya'ya döndüğü vakit arazisinin müsadere edilmiş ve âilesinin dağılmış olduğunu gördü. Beş oğlundan üçü muharebelerde ölmüşlerdi. Hemşiresini Naziler idam etmişti. Berlin'e gitti ve orada karısıyla tekrar buluştu, daha sonra eski arkadaşı Piskopos Dibelius, onu ve karısını ev eşyası yüklü bir kamyon içinde rus bölgesinden kaçırdı. Nihayet onlar Güney Almanya'ya vâsıl oldular.

Von Thadden, kendisi Rusya'da esir iken İman İkrârı Kilisesi'nin eski liderlerinin, devletçe yardım edilen bütün kiliselerden müteşekkil bir federasyona öncülük yaparak, şayân-ı hayret bir beyanname yayınladığını bu sırada öğrendi. Bu kilise federasyonu «Müthiş ifadesini nasyonal

sosyalist hükümet şeklinde bulan ruh»a karşı mücadelede kiliselerin muvaffak olmadığını itiraf etmişti. Kilise «Yeni bir teşebbüs» yapmayı, «İşkenceye mâruz kalmış insanlığın» derdine şifa verecek bir atmosfer yaratmayı teahhüd ediyordu.

Von Thadden mezkûr beyannameyi heyecanla okudu. Artık kilise belki de halka doğru gitmek istiyecekti.

1948 Kasımında Kirchentag hakkındaki fikrini Almanya'daki radikal olmayan Protestan Kilisesi liderlerine açtı. Tasavvurunu şöyle izah etti : Bir büyük miting ki orada bütün meslek ve san'atların mensupları, rahiplerin kontrolundan âzâde olarak, karşılaştıkları proplemleri münakaşa etsinler, Hıristiyan dîni ile kabil-i telif hal sûretleri araştırsınlar, kendi âlemlerine bir şekil verme mes'uliyetini taşınsınlar.

En sonunda kilise liderleri Von Thadden'in mücahedesini bir şartla tasvip ettiler : Kirchentag'dan bizzat Von Thadden mes'ul bulunacaktı.

İlk mitingin 1949 yılında hava bombardımanlarının izlerini taşıyan Hanover şehrinde yapılması kararlaştırıldı. Ancak birkaç yüz kişi bekleyen Von Thadden beş günlük toplantı için 7000 kişi çıkagelmesine şaştı. Onları mesleklerine göre gruplara ayırdı, her grubu karşılaştıkları müşterek proplemleri münakaşa etmeye teşvik etti, inandıkları Hıristiyanlık akidelerini mühim günlük kararlarına tatbik için pratik yollar bulmakla vazifelendirdi.

1950 yılındaki Kirchentag için Von Thadden Batı Almanyanın en çetin bölgelerinden birisini seçti : Ruhr bölgesinin merkezindeki Essen sanayi şehri.

Sosyalist ve komünist hücumlarıyla kilisenin şöhreti uzun zamandan beri zedelenmiş olan bu şehirde miting 200.000 kişi cezbetti. Patronlar ve sendika liderleri, bir arada oturarak tahmin ettiklerinden daha ziyade müşterek menfaatlere sâhip olduklarını gördüler. Yakın grevler iptal edilerek hakem komiteleri teşkil olundu. Büyük bir fabrikanın başkanı işçi münasebetlerine dair projesini baştan başa ta'dil ederek «Belki de bu daha az kâr demek olacaktır, fakat doğru olanı yapmaktaki hakiki kâr daha büyüktür.» diye beyanatta bulundu.

Daha sonraki Kirchentag'larda : Nüfusunun ekseriyeti Katolik olan Münih'teki toplantıya 350.000 kişi, komünist Doğu Almanya'nın Laypzig şehrindeki toplantıya da 600.000 kişi katıldı. Von Thadden, Kirchentag'ın Katoliklere mahsus karşılığı olan Katholikentag liderleriyle daha ilk zamanlarda temasa geçmişti. Onun emriyle Protestanlar, Katholikentag'ın Berlin'deki 1958 mitingine katılan Katoliklere evlerinin kapılarını açtı-

lar. Ertesi sene, Kirchentag Münih'te miting yaptığı vakit, Bavarya'lı Katolikler aynı şekilde mukabelede bulundular.

Mezhepler arasındaki bu dostluk tezahürü Doğu Almanya'nın komünistlerini fena halde sinirlendirdi. İki mezhep arasındaki düşmanlığı istismar etmeği ve ondan sonra her birini ayrı ayrı ortadan kaldırmayı uman kızıl liderler bütün dinler üzerindeki baskılarını artırdılar. Kilise mektepleri tedricen kapatıldı. Devlet okullarında din eğitimi men edildi. Hiçbir kilisenin otoritesi altında bulunmayan Kirchentag farklı bir problemdi. Kızılar ancak 1961 den sonra ona karşı topyekûn harp açtılar.

Von Thadden 1961 mitingi için Berlin'i seçmişti. Zira; Müttefiklerle Sovyetler arasındaki anlaşma gereğince, doğu ve batı bölgeleri arasında serbestçe gidip gelmeğe müsaade olunan yegâne yer Berlin'di. Uzun hazırlık ayları esnasında kızılar iki bölgeye mahsus plânları durdurmak için hiçbir harekete geçmediler. Lâkin, Kirchentag'ın başlamasından birkaç gün evvel, Doğu Almanya'luların iştiraki «Barışın menfaati namına» birdenbire yasak edildi.

Doğu Berlin'de mitinge âit duvar ilânları yırtıldı. Papazlara cemaatlerini mitingden uzak tutmaları ihtar edildi. Doğu Almanya Komünist Partisi organı Neues Deutschland «Hıristiyanlar Alman barış devletinin kanunlarına saygı gösterecekler» şeklinde ümitli bir tahminde bulundu. Lâkin netice öyle çıkmadı. 19.000 kadar olduğu tahmin edilen Doğu Almanya'lı sıkı seyahat tahditlerini, hudut istasyonlarındaki araştırmaları, kontrol noktalarındaki yol mânialarını kurnazca bertaraf ederek Batı Berlin'deki mitinge iştirâk ettiler.

Berlin Kirchentag mitinginde, Hıristiyanlığın «insan Allah'ın süretinde dünyaya gelmiş ve kendi kaderini tâyin için hür yaratılmıştır» şeklindeki târifi «İnsan sadece devletin şânını yükseltmek için mevcut olan ruhsuz bir esirdir» şeklindeki kızıl telâkkisine karşı bâriz bir tezat teşkil etmişti. Kirchentag için Batı Berlin'e gelen yüzlerce Doğu Almanya'lı mülteci olarak kalmayı tercih ettiler.

Tıklım tıklım dolu olan Marienfelde mülteci merkezinde kendileriyle konuştuğum birçok Doğu Almanya'lı «Bana bu kararı verdiren Kirchentag'dır» demişti. İçlerinden bir tanesi «Söz hürriyetinin ve hürriyet havasının nasıl olduğunu unutmuştum. Artık geri dönemem» dedi.

1961 Kirchentag mitinginin esası eskisi gibi münakaşa gruplarına dayanıyordu. Bu gruplar, dört gün müddetle, Hıristiyanlık vicdanının teşkil ve takviyesine ve keza Hıristiyanlığa yakışır hareket tarzı telkin edilmesine ihtiyaç duyulan sahalarda işe koyuldular. Bu cereyandan mülhem olan fertlerin, kendi Hıristiyanlık ideallerini muşahhas şekilde

ifade etmek üzere, hayatlarını değiştiren teıebbüslere giriştiklerine dâ-ir çok misaller vardır. İşte birkaç tanesi :

20.000 kişi istihdam eden bir Batı Almanya otomobil fabrikasına mensup bir işçi, fabrika işçilerinden etrafına topladığı 1.500 taraftarı ile, kızılların telvis ettiği işçi konseyini Hristiyanların kontrolü altındaki bir hey'et hâline getirmiştir. Bir Kirchentag mitiginden evine dönen bir doktor bulunduğu şehirdeki bir kürtaj şebekesinin ilgasına karşı muvaffakiyetli bir hamlenin başına geçmiştir.

Bir mimar, meslekî bilgisini Habesistan'ın imarına hasretmek üzere kârlı bir işi bırakıp, mezkûr memlekete gitmiştir. Birçok Alman papazı, cemaatlerinin proplemlerini daha iyi anlamak maksadiyle, kiliselerinden izin alıp çalışmak için fabrikalara girmişlerdir.

Amelî neticelerin en dramatik misali, Nazi zulmünün yaralarını taşıyan milletlerle uzlaşmayı kolaylaştırmaya kendilerini vakfeden 200 Alman gencinden müteşekkil bir «Kefâret Birliği» dir. Senede altı ay gönüllü olarak çalışmayı kabul eden âzalar «bizden nefret etmeye yerden göğe kadar hakkı olanlar»a giderek, babalarının cinayetlerini telâfi etmek ve affettirmek arzusunda olduklarını gösterirler.

Nazilerin arkada kalan her şeyi yakıp yerle bir etmek politikası yüzünden, 1944'te Norveğ'te hemen hemen bütün evlerin tahrip edildiği bir bölgede Kefâret Birliği'nin âzaları son zamanlarda geri zekâlı çocuklar için bir yurt ve Hammerfest yakınlarında bir köy kilisesi inşa etmişlerdir. Yine onlar Hollanda'da bir gençlik merkezi bina ettiler. Fransa'da, Teize'de yeni bir kilise yapıyorlar. Yunanistan'da Alman askerlerinin tamamiyle yaktıkları bir köyü restore etmeye yardım ediyorlar.

Batı Berlin'de büyük bir terbiyeci bana şöyle dedi : «Biz, Batı Almanya'nın harabe küllerinden mucizevî yükselişini, Alman dehâsiyle Marşal plânının birleşmesinden doğmuş bir şey gibi tasavvur ediyoruz. Fakat hakikatte Alman mucizesi harbin çökertiği bir milletin tekrar rûhuna sâhip olmasından ibarettir.» Sonra, bu terbiyeci Reinold Von Thadden'i göstererek, ilâve etti : «Bu mucizenin yaratılmasında en büyük rol oynayan adam işte budur.»

